

Fjällturismen i framtiden!

Konferens 2025-01-27, Älvdalen

Naturen viktig för Älvdalens utbildningscentrum. De ska i dagarna ansöka om att få starta en ny gymnasieutbildning med inriktning mot naturvård! Samarbete och samverkan, glada att Naturskyddsföreningen förlade sin konferens här.

Den fantastiska fjällskogen och hoten mot den, Sebastian Kirrppu, Skydda skogen

Stora delar av fjällskogarna är fortfarande oskyddade. Vi behöver spara de sista av de sista gammelskogarna. Drevfjället naturreservat är en favorit, har aldrig kalhuggits. Den äldsta granklonen finns i Fulufjället - 9 500 år gammal! Lavskrika, granar med smala toppar draperade med lavar, storporig brandticks, taigaskinn och mycket mera. Unikt att se ut över vidder där hela horisonten är fylld av gammelskog. Erik Knutsåsen, mellan Mörkret och Fulufjället.

Bli medlem, gå med i en skogsgrupp, kunskap är lätt att bära. När man upplever fjällskogen med själ och hjärta inser man hur mycket den betyder och hur utarmade trädplantager med endast träd, inte riktig skog, är.

För att avverka i fjällskog måste man söka tillstånd i Sverige idag och man får inte ge tillstånd om de innehåller höga biologiska värden. Skogsutredningen vill att tillståndsplikten tas bort och det ska räcka med anmälan. Skogsstyrelsen granskar endast ca 1 % av 65 000 avverkningsanmälningar i landet per år. I många fall blir det i praktiken fritt fram att avverka 6 veckor efter anmälan.

På 90-talet avverkades 90-årig skog, nu i Värmland 60-65-årig skog. Staten betalar 125 % av marknadsvärdet på skogen vid bildning av naturreservat eller biotopskydd. Problemet är att det inte finns pengar till skydd. Vi skulle kunna betala mer för skogen till markägarna om politiken ville.

Klimatförändringar Torbjörn Skytt, Mittuniversitetet

Tidigare problem med hästgödsel i städerna. Konferens där alla åkte hem och tänkte att det var kört. Men lösningen blev elektrifiering då. Svårt att minska klimatutsläppen. Två scenarier: * 4,5 grad, fortsatt ökning av utsläppen till år 2030 och sen minskning. Ger i Dalarna år 2100 uppemot 4 graders ökning av medeltemp under hela året, under vinterhalvåret 6 grader! Medeltemp juni-aug 10-12 grader nu, 18-20 grader om detta scenario, innebär i princip tropiskt klimat i Falun.

* 8,5 grad, om vi fortsätter som idag och pratar i st f att göra något. I Dalarna medeltemp under vintern -5 grader nu, i detta scenario till plussidan, typ Skånes klimat i Falun.

Den norra hemisfären kommer ta åt sig mer av den ökade värmen. Även mer nederbörd (10-12 mm/mån). I andra områden i världen torrare t ex Sydamerika.

Sametinget har tagit fram en klimatplan för sin verksamhet. Går inte att använda de vandringsvägar de använt över isar t ex, skiftning mellan plus- och minusgrader gör att renarna får svårare att komma åt sin föda, svårt att producera snö med kanoner som i Alperna idag i brist på minusgrader. Åre har också gjort en plan. Sälenfjällen har mer stabilt klimat än Åre.

Kommer kalfjället finnas kvar när trädgränsen kryper uppåt? Det kommer växa mer skog och den kommer växa fortare.

Turism och fjäll Paul van den Brink, Mittuniversitetet

Hur många kan gå i det här området innan det blir en stig och hur lång tid tar det innan stigar växer igen? Tramp och stigar är väl undersökta. Lavrik vegetation är väldigt känslig. Genom att bygga spänger styr man folk till dom. 90 % håller sig till stigen och nära vägar oftast. Stig i lågterräng kommer växa igen snabbare än i hedmiljö. Det tar ca 80 år innan lavvegetation återhämtat sig till full höjd. Stor skillnad på lavtäcket i betade och obetade fjäll. Fulufjället mest lavar, Svansjökläppen minst (7 m av 50 m saknar vegetation, är barmark).

Slitage syns snabbt i känslig miljö; t ex hästridning, mtb och motorcyklar, medan vandring inte sliter så mycket. Skotrar sliter inte så mycket vid tjockt snötäcke, över 50 cm. Renarna undviker anläggningar. Fåglar har större halt stresshormoner i spillningen nära folk. Det finns ca 300 000 skotrar i Sverige (ca 9 000 nya varje år), släpper ut utsläpp som påverkar klimatet och kan ev skada fiskyngel. Alpernas ängsmiljö lockar besökare, inte lika stort i Sverige, men några fåbodrar. Sound escape/tysta miljöer – helikoptrar stör.

Strategier för hållbarhet och järnvägsplaner Carina Sisell, SITE destination

Ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Särna och Idre var först ut med märkningen ”Baerkräftig reismål”. Har en handlingsplan, tar fram indikatorer (84 st nu) som bygger på de globala hållbarhetsmålen, hållbarhetsrapport, omcertifiering vart 3.e år. I sept Idre och i feb nästa år Sälen?

Indikatorer, åtgärder, implementering på destinationen, arbeta för att öka antalet certifierade företag (tillsammans med Siljan Turism). Avfallssortering, ”kortreist mat”, natur, kultur, hur uppför man sig som besökare och mycket mycket mera. Förstudie i Sälen och Idre i samarbete med Trysil och Torsby. Besöksstrategi regenerativ barmarksturism (ihop med lokalbefolkningen/ lokalsamhället). Från ”do no harm” till ”do good”. Turismen ska ge tillbaka mer än den tar.

Test av självkörande elbussar i Sälen och Idre, elskotrar, Femundsjön elbåt t ex.

Sälens fjällen: 2,9 miljoner skiddagar (Chamonix 1,7 miljoner). Världens fjärde största skiddestination. 30 % av all skidåkning i Sverige sker i Sälen. Resorna dit och hem ger den största klimatpåverkan. Planer finns på en järnvägssatsning från Borlänge till Sälen, via Trysil till Trängslet. Det behöver byggas ny järnväg från Elverum till Sälens flygplats. ”Scandinavian Mountains Railways”. Gäster, gods och militärtransporter kan samsas. Boenden finns i fjällen om hela städer behöver evakueras t ex.

Fjällens fåglar och växter Uno Skog, länsstyrelsen Dalarna

Hot kan vara:

- störningar genom fler människor, skoteråkning
- klimatförändringar – trädgräns upp, ej kalfjäll, kortare vintrar, torrare
- Exploatering – bygger bort natur

Övervakning av fåglar genom standardrutter (endast 4 av 700 i dalafjällen, endast en på kalvfjället). Därför har Lst gått egna fjällfågelrutter.

Positivt för fjällpipare, kärsnäppa, ringtrast, ängspiplärka.

Negativt för dalripa, smalnäbbad simsnäppa, lappsparv.

Blåhake och lappsparv nästan borta som häckfåglar i Dalarna.

Fjällripa, fjällpipare, snösparv är alpina arter knutna till kalvfjället – hur kommer det gå för dom på sikt? Kungsörn känsliga under häckningsperioden när folk mest vill vara på fjället.

Mossor i snölegor. Flera rödlistade p g klimatförändringar uttorkningsrisk: jökeltbjörnmossa, hjälmossa, kloborstmossa, trådrostmossa, fjällbäcksnicka.

Lavar: urnlav hotas av nya skidbackar och trädgränsens uppflyttning. Växer på gamla granar.

Exploateringar. Gör bra naturvärdesinventeringar inför exploatering! Exempel: detaljplan för nya hus vid Idre golfbana. -21 nya vattenledningar. Fick dispens för att flytta mosippor. Byggprojektet blev fördröjt ett år.

Kläppen. Stora utbyggnadsplaner, ny detaljplan, gondollift, toppstuga, ny damm m.m. Höga naturvärden i skogen intill, Horrmundberget. En av landets rikaste förekomster av långt broketeget mitt mellan pisterna. Friåkning genom lokaler där arten växer.

Goda exempel från Norge

DNT Engerdal och Trysil

Märker stigar med ett rött T. 320 000 medlemmar i landet. Femundstien 134 km. Skagsvola tursti 8 km rundtur, varav 2 km på eggen, 460 m ner till vattnet, 100 000 besökare på 10 år. Hådanckoia, Barnas turlag, Friluftsskolen for ungdom, arrangerar turer, UT.no m.m.

Stort slitage på Skagsvola. Terränganalys borde kanske gjorts i förväg. Har byggt parkering, toaletter, grillplats och vindskydd. Början av stigen har gruslagts och den håller nu bra. Plank har lagts för att förhindra bredare och bredare stig, men folk går gärna bredvid ändå.

Helikoptertransport av sten som folk från Nepal bygger fina trappor av. Stigen gick från 12 m till 1,2 m! De har också byggt jättefina rastplatser. Störtregn gjorde att en del av stigen kollapsade och blev bäck. Skyltar och info i sociala medier att gå på stigen.

Fulufjellet nasjonalpark

Styrelse med stor lokal kunskap. Fulufjället i Sverige 105 000 besökare, 7 000 på den norska 2023. Styr trafiken till områden som tål det. Jakt och fiske tillåtet. Skyltar, märkning av stigar, omdragning av stigar i vissa fall. Nästan 1 miljon besökare i Trysilfjellet, ca 40 min ifrån. Sälenfjällen är också nära.

Besöksstrategi tillsammans med svenska sidan. Utsåg fokusområden 6 st. Byggt stentrappor, märkt upp ny stig uppe på Slottet och i Bergådalen, ny gångbro i st f gammal hängbro, grusning, passager för vatten att rinna, stigmärkning för att få folk att gå där naturen tål det bättre. Parkeringsplatser och infotavlor vid två entréer. Sårbarhetsvärdering till ett ev nytt område. Förstärkning av stig. Samma design på info-material i alla nationalparker i Norge.

Förbjudet mot skoterkörning i grunden, men man kan få undantag för utkörning av slakt, ved, material till stugor m.m. Men har lättat på lagstiftningen, så 35 mil skoterleder finns nu i detta område.

Klimatelefantens Sara Berggren, STF

800 000 gästnätter, 195 000 medlemmar

De flesta reser med bil, men 15-20 % med tåg för långväga resor. Ännu större andel bil till tätortsnära natur. Ca 80 % av utsläppen i hela verksamheten kommer från resor till och från friluftslivet.

Hinder: otillräcklig info, tidskrävande, dyrt, krångligt, låg komfort, svårt att komma ända fram och resa runt på plats.

Sex pilotplatser t ex Grövelsjöns fjällstation. Fler reser mer med bil på sommaren 52 %, fler med tåg 42 % som huvudsakligt färdmedel på vintern. De som svarat är troligen mer intresserade av klimatsmart resande.

Medlemsrabatt på SJ, Mohlins bussar, gratis anslutning till Skjutsgruppen, samlad info på webben med kartor, klimatbonus rabatt eller lokal gåva på boendet om man kan visa en dagsaktuell biljett. Samarbete med Avis för hyrbilar. Lokalavdelningar förtydligar hur man kan ta sig med kollektivtrafik, vilken linje och hållplats etc.

Fem tips för klimatsmart resande: Piska och morot, konkret info, ekonomiska incitament, förenkla samåkning, utvärdera och behåll det som funkar.

Samarbete konferens klimattoppmöte i Kebnekaise ledde till en avsiktsförklaring mellan friluftslivsorg, transportföretag m fl.

Vita Gröna Bandet, Torkel Idestrom

Låna, hyra, begagnat, om nytt hög kvalitet. Gynna lokala butiker. Ta hänsyn till renkötseln, allemansrätten, skyddad natur.

Ambassadörer. Gröna bandet 572 startande, 75 % i mål. I snitt 58 dagar/bandare och 68 år tillsammans! Från 16 dagar till över 100. Vita bandet 121 startande 27-97 dagar. Ska starta en etapp-variant. Ny webb www.vitagronabandet.se

SLAO kunde tyvärr inte delta men Linas presentation ligger på webben.

Minnesanteckningar skrivna av Lillian Lundin, Naturskyddsföreningen Dalarna

